

towaniu bieżącej działalności finansowej, a z wywodami tymi korespondowało wystąpienie mgr Ilony Romiszewskiej na temat udziału RFN w finansowaniu budżetu Wspólnot.

Szeroko dyskutowana była pozycja RFN w dziedzinie prac badawczych i rozwojowych (B+R), wyznaczana w istotnej mierze przez wielkość wydatków, efektywność tych nakładów (dr Piotr Kalka) i udział RFN w europejskich programach badawczych (mgr Małgorzata Domiter).

Z zainteresowaniem uczestników dyskusji spotkały się również problemy handlu zagranicznego RFN (dr Zdzisław Puślecki). Integracja wywarła znaczący wpływ na ilościowy wzrost wymiany handlowej RFN i na zmianę jej struktury geograficznej. Największe korzyści z integracji osiągnęła RFN w początkowym okresie, uzyskując znaczną przewagę w tej dziedzinie nad pozostałymi członkami ugrupowania. Obecnie jednak na pierwszy plan wysuwa się zagadnienie konkurencyjności RFN w handlu produktami o wysokim nasyceniu technologią (dr Jerzy Rymarczyk).

Na działalność korporacji zachodnioniemieckich w świetle wspólnorynkowego ustawodawstwa o konkurencji zwróciła uwagę dr Elżbieta Jantoń-Drozdowska, a na ochronę środowiska w RFN i EWG mgr Marian Chrzan.

Przedmiotem ożywionej dyskusji były również problemy siły roboczej. Obok ogólnej charakterystyki zatrudnienia oraz polityki ekonomicznej i społecznej RFN i innych państw Wspólnoty, wiele uwagi poświęcono szczególnym trudnościom strukturalnym na rynku pracy RFN i wypracowaniu przez Komisję Wspólnot nowej strategii stymulowania zatrudnienia (dr Anna Zielińska), migracji siły roboczej w EWG, a szczególnie napływowi robotników cudzoziemskich do RFN (doc. dr hab. Jan Rymarczyk), ekonomicznym efektem tego zjawiska oraz różnicom między zachodnioniemieckim a amerykańskim rynkiem pracy (dr Tomasz Budnikowski).

Nie pretendując do dokonania pełnej i wyczerpującej oceny roli i znaczenia RFN w zachodnioeuropejskim ugrupowaniu integracyjnym, sympozjum w pełni spełniło oczekiwania uczestników, stwarzając forum do wymiany różnorodnych poglądów i sądów, z których najbardziej interesujące drukowane będą w „Przeglądzie Zachodnim”.

Hanka Dmochowska

SESJA NAUKOWA:

ROLA NIEMIEC W DEKOMPOZYCJI SYSTEMU WERSAŁSKIEGO

W dniach 11 i 12 września 1986 r. środowisko historyków poznańskich zorganizowało międzynarodową sesję naukową, poświęconą roli jaką Niemcy odegrały w podważeniu i osłabieniu wersalskiego *status quo* w Europie w latach dwudziestych, w erze Stresemanna. W Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza zebrał się znani badacze dziejów nowożytnych i najnowszych Niemiec z wielu ośrodków krajowych, a także z NRD i RFN. Ogółem wygłoszono 14 referatów, a teksty 5 dalszych osób, które nie zdążyły dotrzeć do Poznania, zamieszczone zostaną również w książce, która będzie podsumowaniem przeprowadzonych badań.

W pierwszym dniu/sesji, po przemówieniu prorektora UAM prof. S. Sierpowskiego zabrało głos dziewięciu mówców. Doc. P. Hauser (Poznań) przedstawił interesujący temat (*Niemcy wobec perspektywy rozstrzygnięć wersalskich*) o ewolucji poglądów rządu niemieckiego i opinii publicznej w tym państwie od podpisania zawieszenia broni do wręczenia rządowi niemieckiemu w maju 1919 r. warunków

pokoju. Jak podkreślił mówca społeczeństwo niemieckie przeżyło olbrzymią frustrację, gdyż nie spodziewało się, że konferencja pokojowa przyniesie Rzeszy tak ogromne straty, tym bardziej że w powszechnym odczuciu nie czuło się ono winne rozpętania I wojny światowej.

Następny referent, prof. J. Kalisch z Uniwersytetu w Rostocku, w swoim wystąpieniu (*Wolne miasto Gdańsk w dekompozycji systemu wersalskiego*) przybliżył słuchaczom rolę, jaką pełnił Gdańsk w propagandzie Niemiec weimarskich, która uważała status wolnego miasta jako jedną z licznych pomyłek konferencji pokojowej w Paryżu. Korespondował z tym wystąpieniem następny referat zaprezentowany przez prof. K. Fiedora z Wrocławia (*„Dyktant wersalski” w propagandzie i publicystyce Republiki Weimarskiej*), który szeroko i szczegółowo nakreślił metody i zasięg działalności propagandowej Berlina. Była ona skuteczna, gdyż niezczędzono nakładów do powołania licznych placówek naukowych, które pracowały na rzecz Urzędu Spraw Zagranicznych.

Po części pierwszej rozwinęła się dyskusja. Prof. Kalisch oświadczył, że mając na uwadze negatywny wkład Niemiec w rozbięcie systemu wersalskiego, każdorazowo należy przypominać destrukcyjną politykę innych państw, jak np. Włochy, które bezpośrednio przyczyniały się do demontażu ładu wersalskiego czy też Wielkiej Brytanii, której polityka *appeasementu* pośrednio rozuchwalała Hitlera. Rozwinęła się również polemika pomiędzy prof. Fiedorem i doc. B. Piotrowskim na temat sposobu i osiągnięć propagandy polskiej, która próbowała dokumentować polską przeszłość Gdańska i Śląska. Kolejny dyskutant doc. J. Marczewski w nawiązaniu do wystąpienia doc. Hausera rzucił cenną uwagę, że nieprzygotowanie niemieckiej opinii do negatywnych postanowień traktatu wersalskiego złożyło się na podniesienie fali rewizjonistycznej i legendę o „ciosie w plecy”. Dr Ursula Büttner z Hamburga natomiast dodała, że układ wersalski odrzucony został przez wszystkie ugrupowania polityczne w Niemczech i stał się jednocześnie powodem głębokiej depresji, która trwała do końca 1923 r.

Po przerwie obrady zainaugurował prof. H. Hübner z Halle, którego tekst (*Versailles und das Problem des deutschen Militarismus*) poświęcony został ocenie paryskiej konferencji pokojowej przez koła wojskowe w Niemczech. Jak trafnie stwierdził mówca, armia niemiecka nie została w 1918 r. rozbita, tylko dowódcy najwyższego szczebla mieli rozeznanie o katastrofalnym położeniu strategicznym. Zwycięzcy nie wkroczyli na terytorium Rzeszy i w zasadzie jej cały potencjał militarny pozostał nieuszczerplony.

Drugi z referentów, doc. W. Michowicz z Łodzi, zajął się problematyką rozbrojenia (*Rola planów i programów rozbrojeniowych w polityce Niemiec*). Pomiął on zagadnienia szczegółowe parytetów i szacunków wojskowych i skoncentrował się na politycznych aspektach działalności komisji przygotowawczej do konferencji rozbrojeniowej. Następny referat (*Niemcy w polityce Związku Radzieckiego*) przedstawiony przez doc. A. Skrzypka z Warszawy w interesujący sposób ukazał mało znane w Polsce relacje na linii Berlin—Moskwa, które zachodziły w latach dwudziestych, zwłaszcza po podpisaniu traktatu w Rapallo w kwietniu 1922 r. Kolejny nie mniej ciekawy tekst (*Niemcy w polityce Wielkiej Brytanii*) opracowany przez doc. M. Baumgarta ze Szczecina dotyczył ważnej roli jaką odegrał Londyn w uwalnianiu Republiki Weimarskiej od ciężarów traktatu wersalskiego, przede wszystkim w tak istotnych kwestiach jak reparacje wojenne i kontrola wojskowa aliantów. W bliskim związku z tym referatem pozostawał tekst doc. Z. Wroniaka z Poznania (*Niemcy w polityce Francji*) podejmujący zagadnienie stosunków

francusko-niemieckich. Ogrom strat materialnych i ludnościowych jakie poniosła Francja w I wojnie światowej — jak zauważył autor — złożył się na powstanie atmosfery głębokiego pacyfizmu w tym kraju i jednocześnie nie pozwalał na sprawowanie roli hegemonia na kontynencie.

Nie mniej ważne, głównie w sferze gospodarczej, były stosunki Niemiec ze Stanami Zjednoczonymi, które w ciekawym wystąpieniu przedstawiła dr J. Kiwerska z Poznania (*Niemcy w polityce Stanów Zjednoczonych w dobie Stresemanna*), ukazując zaoceaniczny punkt widzenia na problem winy Niemiec za wybuch wojny światowej i amerykańskie koncepcje zapewnienia trwałego pokoju w Europie opartego na Lidze Narodów.

Po wygłoszeniu referatów przystąpiono do dyskusji. Prof. S. Sierpowski nawiązał do wystąpienia doc. W. Michowicza i szerzej zaprezentował wykładnię wstępu do części piątej traktatu wersalskiego. Mówca zaproponował, aby uczestnicy konferencji spróbowali znaleźć odpowiedź na pytanie o miejsce Niemiec w polityce europejskiej, widziane z perspektywy innych państw, a zwłaszcza mocarstw, co pozwoli na ustalenie tzw. problemu niemieckiego na nieco innej płaszczyźnie niż dotychczas. Kolejny z dyskutantów prof. T. Jedruszczak uwypuklił i zaakcentował niektóre tezy i wywody zawarte w referacie doc. Skrzypka związane z wojną polsko-radziecką, traktatem w Rapallo i współpracą wojskową obu mocarstw w latach dwudziestych. Ostatni z mówców dr Harasimowicz poruszył ogólnie cele jakimi kierowały się Niemcy w polityce zewnętrznej, szermując na użytek zagranicy pojęciami o nierówności potencjału Niemiec (zwłaszcza po przystąpieniu do Ligi Narodów) jako mocarstwa europejskiego w porównaniu z innymi.

W drugim dniu sesji przedstawiono pięć referatów. Zebranie otworzył tekst dr. A. Brzezińskiego z Łodzi (*Francja a taktyka Niemiec w komisji przygotowawczej Konferencji Rozbrojeniowej*), w którym autor prześledził zadania, jakie sobie delegacja niemiecka postawiła na tym wstępnym etapie rokowań rozbrojeniowych, a które nie pozostawiały żadnych wątpliwości, że Niemcy pod pozorem niewypelniania ich żądań sabotować będą późniejsze obrady konferencji. Następny z mówców, dr B. Koszel, w swoim wystąpieniu (*Niemcy w polityce Włoch*) poruszył rolę faszystowskich Włoch w destabilizacji systemu wersalskiego w końcu lat dwudziestych. Niezależnie od częstych napięć na linii Berlin — Rzym, spowodowanych przede wszystkim uciskiem ludności niemieckiej w Tyrolu Południowym w końcu lat dwudziestych, Rzesza zyskała cennego sojusznika w walce z traktatami pokojowymi.

Następny referent, doc. M. Cygański z Opola, zajął się bliżej stosunkami niemiecko-austriackimi po I wojnie światowej (*Polityka Stresemanna wobec Austrii*). Nakreślił szeroko plany *Anschlusu*, akceptowane przez społeczeństwa obu krajów nie tylko przed wręczeniem Niemcom warunków pokoju przez aliantów, ale i w następnych latach. Pomimo skrępowania swobody Austrii do połączenia się z Niemcami zobowiązaniami traktatowymi, kwestia ta silnie odżyła w drugiej połowie lat dwudziestych, a osiągnęła swój punkt kulminacyjny w nieudanych planach niemiecko-austriackiej unii celnej w marcu 1931 r. Ostatni wystąpił doc. J. Faryś, przedstawiając ciekawy tekst (*Niemcy w myśli politycznej piłsudczyków w latach dwudziestych*) o ewolucji poglądów w obozie piłsudczyckim na problemy granicy zachodniej państwa polskiego, Gdańska i Prus Wschodnich. Autor w swoich wywodach podkreślił, że Piłsudski początkowo nie zajmował się bliżej walką o granice zachodnie, wychodząc ze słusznego założenia, że najważniejszy głos w tej sprawie będą miały mocarstwa *Ententy*. Inne natomiast możliwości

leżały na wschodzie po rewolucji październikowej i opuszczeniu tych terenów przez armię niemiecką.

Obrady podsumował w krótkim wystąpieniu prof. A. Czubiński. Po merytorycznych uwagach dotyczących przedstawionych zagadnień, a głównie sprecyzowania terminu „system wersalski”, stwierdził on, że sesja stanowi część pierwszą założonego programu badawczego, który dać ma odpowiedź o miejscu i roli Niemiec w Europie i stosunkach międzynarodowych w całym okresie międzywojennym. Jakkolwiek temat ten jest dobrze znany, to w miarę przybywania źródeł, monografii i przyczynków naukowych, istnieje pilna potrzeba nowego spojrzenia na problematykę niemiecką, jej pełnego i syntetycznego opracowania.

Materiały wygłoszone na sesji i znajdujące się w protokole złożą się na kolejną pracę zbiorową, która z pewnością okaże się ciekawa dla czytelnika również nieprofesjonalnie zajmującego się historią.

Bogdan Koszel